

Un cercetător maramureșan al florei din Masivul Rodnei ArturComan

Prof. Ioan Nădișan

Artur Coman s-a născut la Borșa în anul 1881, aprilie 15, într-o veche familie nobiliară din Maramureș, fiind primul din cei opt copii. Bunica lui făcea parte din familia Mihalyi de Apșa.

Încă de timpuriu manifestă aptitudini și calități de excepție. La vârsta de 5 ani știa să scrie și să citească, primul dascăl fiind bunicul său Alexe Anderco, care l-a învățat alfabetul după o metoda originală, scriindu-i pe rând literele pe ușile încăperilor, unde îl trimitea în semn de joacă pe micuțul Coman ca să le recunoască.

Școala primară o urmează la Botiza și Sighetu Marmației iar după absolvirea liceului de la Sighetu Marmației, se înscrie la cursurile Academiei regale de mine și silvicultură din Schemnitz, unde obține licența de inginer silvic.

Plantele i-au stârnit curiozitate și l-au îndemnat la observații încă din fragedă copilărie. Desigur, la aceasta a contribuit și natura generoasă a locului de baștină.

Datorită cunoștințelor temeinice din domeniul botanicii, profesorii lui de liceu și mai târziu în timpul facultății făceau deseori apel la cunoștințele sale.

Proaspătul licențiat este reținut ca asistent la catedra de geobotanică, iar mai târziu la catedra de botanică (1908-1912).

În această perioadă este remarcat de botaniștii Blatny și Fekete, care-l deleagă să adune date științifice pentru redactarea unei lucrări de geobotanică, iar mai târziu participă cu o serie de date, observații și completări la realizarea monografiei "Răspândirea arborilor și arbuștilor de importanță pentru silvicultură" lucrare semnată de asemenea de Blatny și Fekete.

Tânărul botanist maramureșean a fost preferatul și delegatul oficial pentru determinări și observații legate de floră, din Munții Beschizi Răsăriteni, alți munți din Cehoslovacia, sau Munții Rodnei, Bîrgăului și Ciucaș.

Concomitent lucrează cu asiduitate la primul său ierbar care va fi distrus aproape în totalitate în primul război mondial, împreună cu biblioteca personală. Mai târziu va face mențiunea că ierbarul al doilea, cel mai valoros, care cuprinde plante din Maramureș - "Ierbarul A. Coman" - a fost mai adânc îngropat în pământ (în cel de al doilea război mondial), așa încât acesta a scăpat".

Ulterior nu-l tentează oferta de a reveni ca asistent universitar la Schemnitz manifestându-și în acest fel adâncul patriotism și acceptă încadrarea ca inginer silvic și topograf la Ocolul silvic din

Sighetu-Marmației, apoi la Vișeu de Sus și Vișeu de Jos, funcție ce o va deține circa 35 de ani, până la pensionare (1959).

Odată cu revenirea în Maramureș își propune realizarea unei cercetări floristice atente a zonei și mai ales a Munților Rodnei, țelul suprem al vieții sale, neprecupețind nici un efort în vederea atingerii acestui măreț ideal⁸.

Nu puține au fost impedimentele și greutatea, care au fost învinse rând pe rând, fiind conștient de sarcina istorică ce i-a revenit de a înfăptui cu scrupulozitate științifică și o aleasă răspundere dificila misiune de abordare competentă și aproape exhaustivă a unui domeniu atât de vast cum este cel al plantelor cormofite din Maramureș.

Și așa după cum recunoaște singur, vreme de aproape 6 decenii a ierborizat plante vasculare din Maramureș "per longum et latum" și nu-i departe de a fi aproape complet în ceea ce privește speciile. Nu întâmplător botaniști de renume mondial cum au fost Borza, Blattny, Boroș, au elogiât calitățile de cercetător ale lui Artur Coman.

Experiența lui floristică și taxonomică uimitoare i-au permis să colaboreze cu taxoni valoroși la "Flora Romaniae Exsiccata", cum sunt *Armeria elongata*, *Ranunculus thora*, *Astragalus penduliflorus* dar mai ales *Cochlearia pirenaica var Borzaeana* (Com. Et Nyar.), care după unii cercetători este atestată ca o specie de sine stătătoare, cu o valoare fitogeografică și fitoistorică aparte, fiind considerată un endemic carpatic relictar.

Printre ierburile folosite la redactarea monumentalei opere "Flora R.S.R.", este citat și cel aparținând lui A. Coman.

Alături de exercitarea misiunii de silvicultor și topograf, pregătirea temeinică și tenacitatea care-l caracterizează, Artur Coman a desfășurat tot timpul vieții o neîntreruptă activitate de cercetare științifică cu o rară pasiune și o totală dăruire. S-a caracterizat printr-o rară modestie. N-a urmărit o glorie efemeră.

Era un bărbat mărunț ca statură, dar mult prea tenace pentru ca drumurile de cercetare în natură să-l obosească, să-l descurajeze sau să-l sperie, știut fiind că în zona alpină și subalpină explorată cu preferință sunt frecvente intemperiiile. Multă vreme a fost însoțit de Urdă Ștefan și Uliță Găvrilă Vodău ca ajutoare în deplasările întreprinse, doi țărani spirituali din Vișeu de Jos. Sănătos, sprinten, în

⁸ Menționăm că bogăția, varietatea și diversitatea floristică a Masivului Rodnei a atras atenția și altor botaniști, începând cu sfârșitul secolului al XVIII-lea, printre care: Hacwuet Balt, P. Kitaibel, L. Baumgarten, L. Wagner, P. Pax, Florian Porcius, A. Alexi, I. Prodan, Al. Borza, A. Boroș, N. Boșcaiu, F. Taüber, I. Resmeriță, T. Ștefureac, A. Plămadă ș.a.

ciuda poverii celor 90 de ani, face ultima ascensiune în Pietrosul Rodnei în anul 1971.

În peregrinările sale floristice, pe lângă activitatea de determinare și colectare a plantelor făcea o serie de notițe referitoare la altitudine, expoziție, densitatea speciilor, asociațiile vegetale, date geobotanice ș.a.

Rezultatele acestor îndelungi cercetări s-au materializat în superbul ierbar Artur Coman, achiziționat de secția de științele naturii a Muzeului Maramureșean din Sighetu Marmăției, împreună cu "fondul documentar" și "biblioteca Artur Coman", obiecte personale precum și printr-o serie de contribuții fundamentale la cunoașterea cormofitelor din Maramureș.

O parte din aceste contribuții botanice deosebite au fost publicate în Revista Pădurilor în perioada 1938-1947, cu o întrerupere de câțiva ani.

Aria de cercetare nu s-a redus exclusiv la rezervație, extinzându-se și la zonele limitrofe.

Botanistului maramureșean Artur Coman i se acordă prioritate absolută privind determinarea și citarea, respectiv descoperirea următoarelor specii de plante din Masivul Rodnei: *Saxifraga racemosa* - până în prezent cunoscută în Maramureș doar în acest masiv; *Astragalus penduliflorum* - plantă rară, care la noi în țară se găsește numai în Masivul Rodnei; *Senecio glaberrinus* - cantonată pe Turnul Roșu; *Veronica fruticans* Jacq. - o "șopârliță" lemnoasă, plantă caracteristică Munților Rodnei; *Senecio carniolicus* Willd. - o specie extrem de rară, găsită deasupra Lacului lezer; *Trichoforum pumillum* Schinz et Thell o ciperacee necunoscută pentru flora României, a fost descoperită, de A. Coman în Puzdre; *Asplenium forsteri* - o criptogamă vasculară rară pentru țara noastră, identificată în Corhele Pietrosului; *Carex pediformis* - identificată la Borșa, în singurul loc din țară; - *Silene nivalis* - specie endemică cantonată numai în Munții Rodnei, în căldarea glaciară lezerul.

În afară de aceste specii, mai identifică în Munții Rodnei o serie de rarități printre care: *Taxus baccata*, *Pinus cembra*, *Salix bicolor*, *S. retusa* var. *Kitaibeiana*, *S. herbaceea*, *S. reticulata*, *Cerastium alpinum*, *Silene acaulis*, *Saponaria pumila*, *Anemone narcissiflora*, *Sedum roseum*, *Saxifraga carpatica*, *Primula minima*, *Veronica baumgartenii*, *Gențiana punctata*, *Gențiana clusii*, *Gențiana nivalis*, *Leoptodium alpinum*, *Scorzonera purpurea*, *Carex rupestris*, *Carex bicolor*, *Festuca violaceea*, *Festuca porcii*, ș.a.

În lucrarea "FLORA MARAMUREȘULUI" Artur Coman semnaleză, printre altele, "tendința de pătrundere a plantelor termofile din regiunea deluroasă în cea montană, a plantelor mezoterme din zona forestieră în cea alpină etc, cu mutații, adesea

spectaculare de 150-250m., sau raspândirea în masă a speciei *Caltha laeta*, care în urmă cu 30 de ani nu depășea pe versantul nordic al Munților Rodnei 1550m., iar astăzi a ajuns la 1820m."

Mai sesizează apariția unor molizi tineri, înalți de 60-80 cm. în Căldarea nordică a Pietrosului între 1960-2040m. altitudine. Ceea ce mi se pare mai semnificativ este faptul că acum 3-4 decenii nu s-au putut identifica pe Vârful Pietrosului la altitudini de 2220m. mai mult de 22-24 specii pe când în prezent numărul lor se apropie de 50.

Artur Coman aduce o serie de corecții, completează sau extinde aria pentru unele specii. Astfel *Primula farinosa* n-o regăsește în Pietrosul Rodnei, cu toate ca este citată în literatura botanică, *Swertia perennis*, care după Wagner s-ar găsi pe lângă Văile Pietrosului, "în timp ce eu până în prezent nu am dat peste ea".

În "Plante cu flori albe în mod excepțional" (Revista pădurilor, 1940) A. Coman citează și exemplele *Polygala amara* L. sau *Campanula alpina* Jacq din Pietrosul Mare. A. Coman, sesizează densitatea speciei *Pinus pumilio* Hänke - jep - cunoscut în Maramureș sub numele de "durzău", începând din Țibleș până în Pietrosul Mare.

Artur Coman a îmbogățit cu aproximativ 600 specii spontane enunerația florei din Maramureș.

În anul 1946, Artur Coman publică "Enumerarea plantelor vasculare din Maramureșul Românesc" din Herbarul A. Coman, o lucrare valoroasă în genul "Prodromului Brândză". Aici scrie printre altele: "socotesc că sunt departe de a fi complect, pentru că nu-i an să nu aflu vreo 30-40 noutăți, chiar și în terenurile foarte mult cercetate și explorate".

Dar, cea mai corespunzătoare dintre lucrările sale este considerată "Flora vasculară a Maramureșului" (în manuscris). Lucrarea reflectă distribuția pe orizontală și verticală, cu limitele extreme, frecvența taxonilor, fluctuațiile floristice actuale, cuprinde o serie de date fenologice, geobotanice.

Printre meritele sale deosebite se înscrie și acela de a fi fost printre ocrotitorii naturii din țară și primul ocrotitor maramureșan. A semnat și propus spre ocrotire suprafețe de păduri și plante rare, relice sau endemite, studiile și cercetările din acest domeniu stând la baza declarării unor rezervații naturale din județ.

În anul 1939, prof. Al. Borza îi face cunoscut într-o scrisoare următoarele "în Pietrosul Mare s-a creat o rezervație alpină ca monument al naturii. Comisiunea monumentelor naturii ar avea nevoie de un conservator onorific competent al acestui monument, care trebuie păzit, eventual împrejmuit și studiat metodic. În calitate de președinte al acestei comisiuni vă întreb dacă ați putea primi această sarcină onorifică".

Într-o altă scrisoare Al. Borza îi face cunoscut că a fost numit conservator onofic al Rezervației Pietrosul Mare și-i mulțumește "pentru informațiile prețioase, relativ la starea acestui monument al naturii. Acuși va veni timpul să ne ocupăm de el mai aproape".

Artur Coman a întreținut relații de colaborare și o activă corespondență cu o serie de institute botanice din țară și străinătate, cu renumiți botaniști.

Ca o încununare și răsplată a meritelor sale de necontestat pe tărâm științific și profesional, în anul 1972 i s-a acordat Ordinul MUNCII clasa a III-a.

Om de o vastă cultură, cu idei progresiste și democratice, Artur Coman surprindea prin cunoștințele sale largi, din cele mai diverse domenii, nu întâmplător i se spunea "lexicon ambulant", la care se adaugă optimismul robust, o tinerețe sufletească cuceritoare și un deosebit simț de echitate morală și conștiință cetățască.

Artur Coman a fost o grăitoare pildă vie de pasiune și competență științifică, de muncă neîntreruptă și generoasă pentru propășirea botanicii din acest legendar colț de țară.

În semn de omagiu, în anul 1981, Subcomisia monumentelor naturii Cluj-Napoca, în colaborare cu Comitetul județean de cultură și Inspectoratul silvic a organizat la Sighetu Marmăției o reușită manifestare științifică prilejuită de "Centenarul ing. A. Coman".

Prin opera sa botanică de o viață, Artur Coman rămâne ca cea mai reprezentativă personalitate a Maramureșului din acest domeniu, înscriindu-se în glorioasa pleiadă a botaniștilor români, printre care un loc de seamă au ocupat: Florian Porcius, Dimitrie Brîndză, Iuliu Prodan, Alexandru Borza.

Bibliografie

- 1) Câteva plante interesante din Maramureș. Revista pădurilor, nr.3, București, 1938.
- 2) Contribuții la flora Maramureșului. Revista pădurilor, nr 10/1938, nr.5/1939, nr.2/8/9/1940, nr.1/ 1941.
- 3) Plante cu flori albe în mod excepțional. Revista pădurilor, nr 3 București, 1940.
- 4) Enumerarea plantelor vasculare din Maramureșul Românesc, din herbarul A. Coman, Bul. Grădinii botanice, Cluj, 1946, cu o hartă.
- 5) Contribuții la flora regiunii Baia Mare, Contribuții botanice, Cluj, 1958
- 6) Flora Maramureșului. Comunicări de botanică, Buc. A 7-a consfătuire de geobotanică, Satu Mare-Maramures, 1971.

Lucrare susținută în 7-8 septembrie 1981 la "Centenarul ing. A. Coman", Muzeul Maramureșului, Sighetu-Marmăției.